

РОЗДІЛ 6. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ У ГУРТКАХ ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧОГО НАПРЯМУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

METHODS OF TEACHING YOUNG STUDENTS IN THE CIRCLES OF TOURIST AND LOCAL LORE DIRECTION OF EXTRACURRICULAR EDUCATION

Позашкільна освіта є невід'ємною складовою системи освіти в Україні, яка забезпечує можливість самореалізації, набуття різноманітних вмінь та знань учнівською молоддю. Значну роль у системі позашкільної освіти відіграє туристсько-краєзнавчий напрям.

Заняття в гуртках цього профілю сприяють самоствердженню учнів, формуванню у них лідерських якостей, стійкого потягу до здорового способу життя, пізнанню історії рідного краю, знайомству з пам'ятками історії, природи та культури.

На початку статті автор надає визначення поняття позашкільної освіти та її завдання відповідно Закону України «Про позашкільну освіту». Також перераховуються основні форми функціонування закладів позашкільної освіти.

У статті розкрито особливості навчання учнів молодшого шкільного віку у гуртках туристсько-краєзнавчого напрямку позашкільної освіти.

Автором узагальнено принципи, форми, методи та засоби роботи з вихованцями. На підставі аналізу практичного досвіду визначено специфіку проведення теоретичних та практичних занять.

Зроблено висновок про те, що методика навчання учнів молодшого шкільного віку в гуртках туристсько-краєзнавчого напрямку позашкільної освіти має певну специфіку, яка зумовлена її завданнями (в залежності від року підготовки за освітньою програмою) та комплексом спеціально підібраних методів та засобів.

Матеріали статті викладені науковим стилем, доступною мовою, послідовно, стисло та граматно. Дана стаття написана на актуальну тему, має авторський підхід до вивчення означеної проблематики та відповідає сучасним вимогам.

Статтю Бабенко І. В. «Методика навчання учнів молодшого шкільного віку у гуртках туристсько-краєзнавчого напрямку позашкільної освіти» рекомендовано до публікації в науковому журналі.

Ключові слова: позашкільна освіта, туристсько-краєзнавчий, гуртки, принципи, форми, засоби, напрями, плани роботи.

Extra-curricular education is an integral part of the education system in Ukraine, which provides the possibility of self-realization, acquisition of various skills and knowledge of students. A significant role in the system of extracurricular education is played by the tourist and local lore.

Classes in the circles of this profile contribute to self-affirmation, the formation of leadership qualities, a steady attraction to a healthy lifestyle, to know the history of the native to the native to, to become acquainted with the memory of history, nature and culture.

At the beginning of the article, the author defines the concept of extracurricular education and its task according to the Law of Ukraine «On POZKHR EDUCATION». Also, the main forms of functioning of extracurricular education institutions are transferred.

The article describes the peculiarities of teaching young students in the circles of tourist and local lore direction of extracurricular education.

The author summarizes the principles, forms, methods and means of working with pupils. Based on the analysis of practical experience, the specifics of conducting theoretical and practical classes are determined.

It is concluded that the methodology of teaching students of younger school age in the circles of tourist and local lore direction of extracurricular education has a certain specificity, which is due to its tasks (depending on the year of preparation under the educational program) and a complex of specially selected methods and means.

The articles of the article are outlined by a scientific style, accessible language, consistently, briefly and competently. This article is written on a topical topic, has an author's approach to the study of these issues and meets modern requirements.

Article Babenko I. V. «Methods of teaching younger school students in the circles of tourist and local lore direction of extracurricular education» Recommended for publication in a scientific journal.

Key words: extracurricular education, tourist and local lore, circles, principles, forms, means, directions, work plans.

УДК 37.24

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/60.37>

Бабенко І.В.,

студентка V курсу магістратури факультету позашкільної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, вчитель початкових класів Одеського ліцею № 19 Одеської міської ради

Невід'ємною складовою системи освіти в Україні є позашкільна освіта, яка забезпечує можливість самореалізації, набуття різноманітних вмінь та знань учнівською молоддю. Значну роль у системі позашкільної освіти відіграє туристсько-краєзнавчий напрям, значущість якого полягає насамперед у тому, що через нього можна здійснювати один з головних принципів навчання і виховання – принцип єдності теорії і практики, зв'язку

навчання з життям. Заняття в гуртках цього профілю сприяють самоствердженню учнів, формуванню у них лідерських якостей, стійкого потягу до здорового способу життя, пізнанню історії рідного краю, знайомству з пам'ятками історії, природи та культури.

Мета статті – розкрити особливості навчання учнів молодшого шкільного віку у гуртках туристсько-краєзнавчого напрямку позашкільної освіти.

У Законі України «Про позашкільну освіту» позашкільна освіта визначається як сукупність знань, умінь та навичок, що здобувають вихованці, учні і слухачі в закладах позашкільної освіти, інших суб'єктах освітньої діяльності за програмами позашкільної освіти [1].

До завдань позашкільної освіти віднесено:

- виховання громадянина України;
- вільний розвиток особистості та формування її соціально-громадського досвіду;
- виховання у вихованців, учнів патріотизму, любові до України, поваги до народних звичаїв, традицій, національних цінностей Українського народу, а також інших націй і народів;
- створення умов для творчого, інтелектуального, духовного і фізичного розвитку вихованців, учнів;
- формування у вихованців, учнів свідомого й відповідального ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих, навичок безпечної поведінки;
- формування здорового способу тощо [1].

Позашкільна освіта здобувається громадянами у закладах позашкільної освіти та інших закладах освіти як центрах позашкільної освіти незалежно від підпорядкування, типів і форм власності.

Формами функціонування закладів позашкільної освіти є: центри, комплекси, палаци, будинки, клуби, станції, кімнати, студії, школи мистецтв, малі академії мистецтв (народних ремесел), малі академії наук, мистецькі школи, спортивні школи, дитячо-юнацькі спортивні школи олімпійського резерву, фізкультурно-спортивні клуби за місцем проживання, фізкультурно-оздоровчі клуби осіб з інвалідністю, спеціалізовані дитячо-юнацькі спортивні школи олімпійського резерву, дитячі стадіони, дитячі бібліотеки, дитячі флотилії, галереї, бюро, оздоровчі заклади, якими здійснюються позашкільна освіта.

Слід також зазначити, що позашкільна освіта може здобуватися одночасно зі здобуттям дошкільної, повної загальної середньої та професійної освіти. Компетентності, здобуті за програмами позашкільної освіти, відповідно до законодавства, можуть враховуватися та визнаватися на відповідному рівні освіти.

Здобуття позашкільної освіти ґрунтується на принципі добровільності вибору типів закладів позашкільної освіти, форм позашкільного навчання і видів діяльності, а також здійснюється за участю батьків або осіб, які їх замінюють.

Гуртки – основна традиційна форма реалізації змісту позашкільної освіти і виховання учнів. Вони входять до системи позашкільної освіти, є складовою її структури [3].

Одним з основних напрямів позашкільної освіти є туристсько-краєзнавчий (поряд з художньо-естетичним, пластовим, скаутським,

еколого-натуралістичним, дослідницько-експериментальним, науково-технічним, фізкультурно-спортивним, військово-патріотичним, бібліотечно-бібліографічним, соціально-реабілітаційним, оздоровчим, гуманітарним).

Гуртки туристсько-краєзнавчого напрямку орієнтовані на:

- вивчення історії рідного краю та довкілля, світової цивілізації, географічних, етнографічних, історичних об'єктів, явищ соціального життя;
- оволодіння практичними вміннями та навичками з туризму та краєзнавства [2].

І. В. Артеменко зазначає, що туристсько-краєзнавча робота у закладах позашкільної освіти з молодшими школярами (учнями 1–4 класів) спрямована на:

- забезпечення загального розвитку учнів та вихованців;
- створення умов для оволодіння дітьми теоретичними та практичними основами творчої діяльності;
- ознайомлення з елементами краєзнавства;
- здобуття знань про свою сім'ю і найближчих родичів, походження назви населеного пункту і вулиць за місцем проживання;
- оволодіння знаннями про найближче навколишнє середовище, а також елементами орієнтування і техніки туризму [4].

Серед туристсько-краєзнавчих гуртків чільне місце посідають об'єднання туристсько-спортивного профілю. Цей напрям діяльності сприяє:

- формуванню здорового способу життя;
- фізичному загартуванню вихованців, зміцненню їх здоров'я;
- розвитку фізичних якостей;
- самоствердженню;
- вихованню лідерських якостей.

Водночас під час походів та змагань вихованці пізнають історію рідного краю, витоки національної культури, свій родовід, знайомляться з пам'ятками природи [5].

Навчання учнів молодшого шкільного віку у гуртках туристсько-краєзнавчого напрямку позашкільної освіти здійснюється за освітніми програмами.

Освітня програма є єдиним комплексом освітніх компонентів, які сплановані і організовані закладом позашкільної освіти з метою досягнення учнями, вихованцями відповідних результатів навчання (набуття тих чи інших компетентностей).

Під методикою розуміється сукупність способів і прийомів проведення певної роботи, використання яких сприяє досягненню поставленої мети та завдань.

До основних компонентів методики відносяться:

- принципи;
- форми;

– методи та засоби.

В результаті аналізу освітніх програм [5] встановлено принципи, форми, методи та засоби роботи з учнями молодшого шкільного віку.

Так, основними принципами навчання учнів молодшого шкільного віку у гуртках туристсько-краєзнавчого напрямку є наступні:

- добровільності;
- доступності;
- гуманізму;
- єдності загальнолюдських і національних цінностей;
- науковості та системності;
- наступності;
- практичної спрямованості;
- активності учнів.

Під час роботи з учнями проводяться теоретичні та практичні заняття.

На теоретичних заняттях, які відбуваються переважно у формі лекцій, вихованці знайомляться з: історією розвитку спортивного туризму, зокрема обраного виду туризму; сучасним станом розвитку спортивного туризму в Україні та світі; основними вимогами техніки безпеки при проведенні навчальних занять та туристсько-краєзнавчих подорожей; правилами та послідовністю роботи з компасом та картою, особливостями орієнтування на місцевості, способами орієнтування; вимогами до туристського бівуаку, способами організації ночівлі в польових умовах, організації туристського побуту та харчування; загальними вимогами до туристського спорядження, організації безпеки в туристських походах, поняттям страхівки та самострахівки тощо.

На практичних заняттях учні визначають відстані на карті різних масштабів; роблять вправи на орієнтування за картою за допомогою компасу; пишуть топографічні диктанти; характеризують місцевість за картою; проходять навчальні дистанції у заданому напрямку; здійснюють орієнтування за вибором, рух по азимуту; вправляються в укладанні рюкзака, підборі спорядження; встановлюють та збирають намет; організують вогнище, розпалюють його; долають перешкоди; одягають страхувальну систему; тренуються у наданні долікарської допомоги при різних умовних травмах; виконують вправи на розвиток швидкості, сили, витривалості, гнучкості, спритності тощо.

Слід зазначити, що обов'язковою складовою навчального процесу є участь вихованців у однотриденних туристських походах, а також багатоденному заліковому спортивному поході. Крім того, вихованці беруть участь в екскурсіях, експедиціях з активними способами пересування, змаганнях, зльотах, інших масових заходах (в якості як учасників, так і суддів, організаторів).

Походи та екскурсії є однією з важливих форм розширення та закріплення знань учнів, вони

викликають потяг вихованців до вивчення рідного краю. Також туристсько-краєзнавчі походи відіграють важливу роль у формуванні дитячого колективу, виховують в учнів самостійність, підвищують їх відповідальність за доручену справу [3].

На заняттях використовується широкий арсенал методів, серед яких:

- лекції;
- бесіди;
- приклад;
- розповідь;
- вікторина;
- вправа;
- брейнстормінг;
- моделювання;
- гра (наприклад, спортивні та рухливі ігри) тощо.

Крім того, під час занять гуртків застосовуються різноманітні засоби: технічні засоби (ноутбук, проектор), інформаційно-комунікаційні технології навчання, наочність, компас, карти тощо.

Тривалість одного гурткового заняття визначається навчальними планами і програмами з урахуванням психофізіологічного розвитку та допустимого навантаження для різних вікових категорій і становить для учнів молодшого шкільного віку 45 хвилин [3].

Слід зазначити, що комплектування гуртків туристсько-краєзнавчого напрямку позашкільної освіти здійснюється в період з 1 до 15 вересня, який вважається робочим часом керівника гуртка.

Середня наповнюваність гуртків становить, як правило, 10–15 вихованців.

Отже, методика навчання учнів молодшого шкільного віку в гуртках туристсько-краєзнавчого напрямку позашкільної освіти має специфіку, яка визначається її завданнями (в залежності від року підготовки за освітньою програмою) та комплексом спеціально підібраних методів та засобів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про позашкільну освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#text> (дата звернення: 04.12.2022).
2. Навчальні програми для гуртків туристсько-краєзнавчого напрямку позашкільної освіти (спортивно-туристський профіль) URL: http://www.rokynedut.edukit.kiev.ua/metodichna_robota/programi (дата звернення: 04.12.2022).
3. Куйбіда В. Організація туристсько-краєзнавчої роботи. *Рідна школа*. 2008. № 10. С. 55–57.
4. Мелентьев О.Б. Теорія і методика позашкільної освіти : навчальний посібник. Умань : «АЛМ», 2013 182 с.
5. Методичні рекомендації з організації туристсько-краєзнавчої роботи в закладах загальної середньої освіти та закладах позашкільної освіти : збірник методичних рекомендацій / укл. Артеменко І. В. Випуск 1. м. Кривий ріг : КПНЗ «Центр дитячої та юнацької творчості металургійного району» КМР, 2018. 6 с.